

Een wandeling door de Snoekengracht

24 april 2021

Langs een uitgepijld circuit door de Snoekengracht, langs de bloemenweide. Terug langs de straten van Verrijck en de Luciabeemd.

Kleine nota vooraf: dit is geen wandeling voor stevige stappers: het circuit is in totaal iets minder dan 2 km lang, waarvan wel 70% door een mooi natuurgebied. In het natuurgebied blijf je op de paden (soms niet meer dan loopsporen). Honden mogen mee, maar evenzeer strikt op de paden, dus aan een (korte) leiband.

De meest drassige stukken zijn niet in deze wandeling opgenomen. Toch raden we goede wandelschoenen of zelfs laarzen aan, zeker bij nat weer. Voor kinderwagens of rolstoelen is het circuit niet geschikt: wél kunnen die een kijkje nemen op het pad langs de Luciabeemd, aan het kapelletje van St Lucia nabij de pastorietaan. Dat pad (Kerkhofstraat) bereik je langs de Stationsstraat en is tot aan het Luciakapelletje geasfalteerd. Ook op de Luciaweide komen sinds enkele jaren om deze tijd de orchideeën in bloei!

Voor wie is de wandeling dan wel? Voor iedereen die deze natuurparel van Verrijck wil ontdekken – in het 'beste' seizoen. De wandeling is m.a.w. een opdracht: rondkijken is het parool! De beschrijving hieronder geeft aanwijzingen, niet enkel om de weg niet kwijt te raken, maar vooral om je te wijzen op wat er zoal te zien is. Maar zien, dat doe je met je eigen ogen!

Hoeft het gezegd? **Corona is nog overal: hou je strikt aan de beperkingen**, dat is een minimum! Let daar speciaal op als je andere wandelaars tegenkomt

Je vertrekt aan de ingang van het natuurgebied, aan de Stationsstraat, tegenover 'Magazijn De Snoek' (vroeger Aveve) (① op het kaartje). Je komt het gebied binnen langs het poortje, en wandelt in de richting van de spoorlijn. We gaan eerst naar het bospad, 80m verder, langs een struweel tussen de weiden. Het pad loopt door het struweel.

Het struweel bestaat hoofdzakelijk uit sleedoorn, een struik die in de vroege lente zijn witte bloesems draagt voor de blaadjes verschijnen: een witte tunnel als toegangspoort tot het bos. Verder meidoorn, straks ook met witte bloesem, in de herfst met rode vruchten voor de vogels.

Onmiddellijk na het struweel krijg je rechts, tussen de meidoorn, zicht op een restant van een oude boomgaard, met achteraan de weide een poel (② op het kaartje). Het 'Educatief Natuurbeheer', een project van de Provincie Vlaams Brabant en Natuurpunt voor schoolklassen, komt hier in de lente langs voor een onderzoek in deze poel. Ze vinden er kikkervisjes, waterkevers, libellenlarven, schaatsenrijders enzovoort, tot salamanders toe. Wie wil kan even heen en weer om een kijkje te nemen (70m): je vind er volop slanke sleutelbloem (wellicht nog in bloei) en pinksterbloem.

De wandeling gaat verder op het pad dat je het bos invoert.

In het bos vind je resten van de voorjaarsflora zoals speenkruid, bosanemoon en slanke sleutelbloem, en, heel wat minder opvallend, muskuskruid. Die flora geeft aan dat het hier om een vrij oud boscomplex gaat. Verder nog wat resten van planten die je ook in tuinen aantreft, maar hier eigenlijk niet thuishoren, zoals narcissen, of later in het jaar een blauwe monnikskap. Die getuigen, net als sommige bomen, van de voorgeschiedenis van het bos als kasteelpark. Op het pad kan je, na verse regenval, talrijke sporen vinden van reeën, maar die laten zich wellicht vandaag niet zien. Merk ook het dode hout links en rechts: gevallen bomen blijven grotendeels liggen, wat zwammen, kevers en andere organismen ten goede komt: 'dood hout doet leven'.

Volg het bospad tot over het bruggetje over de Velpe, je komt (na 110m) aan een T-splitsing (3) op het kaartje).

De Velpe is onze gids in het verdere traject. Het riviertje stroomt vrij door het natuurgebied: meanders brengen mee dat een steeds veranderlijke omgeving ontstaat, met steile oevers aan de ene kant en aanslibbende grond aan de andere, een dynamisch geheel dat de biodiversiteit bevordert.

*Wie onmiddellijk naar de Bloemenweide wil doorgaan neemt hier rechts (en volgt de beschrijving vanaf *** verderop). Wij maken in deze wandelbeschrijving een 'zijsprong' naar links (heen en terug, 2x 150 m). **Opgelet!** Dit deeltje van het circuit heeft tweerichtingsverkeer. Blijf niet staan babbelen met kennissen die je al lang niet meer zag, want het pad is niet zo breed. Hou een ruime afstand en geef het virus geen kans. Als het echt te druk is (sorry!) dan ga ineens rechtsaf naar de bloemenweide, daar is meer plaats — en kom spoedig eens terug, buiten het weekend.*

Iets verder zien we rechts een traditioneel hooiweideke midden in het bos met op de achtergrond een nog jonge alleenstaande, breed vertakkende eik in een rietveldje; hou het beeld van die eik bij, voor straks. Kijk ook uit langs het pad (en elders in het gebied) voor de rode bessenstruikjes, weliswaar nog zonder de rode besjes. Dat is, net als de framboos, een inheemse plant, die door de mensen naar de tuinen werd gehaald om te genieten van haar vruchten – hier laten we ze voor de vogels, die daar ook prijs op stellen! We komen aan een stalletje, dat kan dienen als winterse noodopvang voor de pony's die in het gebied wonen. In deze buurt werden zeer onlangs enkele tunnelgaten gemaakt in de Velpeoever, voor ijsvogels. Deze viseter foerageert hier, en krijgt nu in een steile wand enkele 'prefab' holtes aangeboden om te broeden. In twee daarvan is een nestkast ingebouwd. Dit is een Burgerparticipatieproject van de gemeente Boutersem: een initiatief van Alexander Le Roy, die er in 'Ons Vogelblad' van dit voorjaar een artikeltje over schreef.

We volgen de rechteroever van de Velpe (links van ons) tot waar het water onder de spoorweg verdwijnt.

De betonconstructie van de ondertunneling is vrij recent, en spijtig genoeg werd er niets voorzien om hier met verwaarloosbare kosten ineens een 'ecoductje' in te richten: een dierenlooppaadje aan de zijkant zou helpen de versnippering tegen te gaan van de restjes natuur. Temeer omdat ook aan de overkant het natuurgebied doorloopt, net zoals het vroegere kasteelpark. Dat gedeelte van de Snoekengracht wordt zoveel mogelijk met rust gelaten, als rust- en broedgebied, bijvoorbeeld voor buizerds. Misschien komen die wel eens kijken, cirkelend boven de bomen, wie er zoal rondloopt vandaag.

We stappen nog een klein eindje (30 m) verder, tot waar we zicht krijgen op een wat ruiger en drassiger perceel met voornamelijk riet en zegges ④.

In het midden daarvan, een wat speciale, zuilvormig groeiende zomereik (*Quercus robur fastigiata*). Herinner je de breed vertakkende boom in het hooiweideke: dat is de gewone groeivorm voor een zomereik (*Quercus robur*). Vermoedelijk vond men dit speciaal uitgroeïend exemplaar wel mooi staan in het kasteelpark.

Verder wandelen kán, maar we raden dat niet aan zonder begeleiding: volgend jaar misschien mét? We keren terug op onze stappen tot aan de T-splitsing ③ aan het bruggetje, waar we rechtdoor gaan.

**** Nu nog het laatste stukje bospad (40 m), en dan ligt voor ons de centrale bloemenweide ⑤. Verlaat het pad niet, we blijven de rechteroever van de Velppe stroomopwaarts volgen (het riviertje aan onze rechterkant). Het gebied is kwetsbaar: loop er niet door! Blijf het looppad volgen langs de rechterkant van de weide, langs de Velpewal.*

In de oude traditie was de natte weide waar we nu langslopen in gebruik als hooiweide voor paardenvoer, o.a. voor het leger. Door het maaibeheer ontwikkelde zich daarop een karakteristieke en bloemrijke plantengroei. Sommigen zullen het beeld nog kennen uit hun jeugd, maar waar zijn NU de weiden gebleven die geel kleurden van de massale aanwezigheid van boterbloemen? In het akkerland vind je ze niet meer. Overbemesting en 'gewasbescherming' hebben toegeslagen en hebben de bloemenrijkdom vernietigd. Om nog niet te spreken van de percelen die door maïsakkers werden vervangen. De mechanisatie maaide de economische basis voor het hooien op de drassige percelen in de valleien weg. Vooral na WO II werd het gebied door de landbouw verlaten. Die percelen verruïgden, een natuurlijke evolutie.

Om de traditionele plantenrijkdom terug te krijgen, was het nodig om het traditionele hooibeheer terug tot leven te wekken. Dat is precies wat deze pioniers sinds 1976 hebben gerealiseerd. Twee maal per jaar worden (nu al 45 jaar) deze weiden gemaaid, en het maaisel van het perceel verwijderd. Waarom eigenlijk? Rottend plantenmateriaal is voedsel voor nieuwe planten, maar sommige soorten (netels...) profiteren van de stikstofrijkdom veel meer dan andere. Hun overvloedige groei domineert en elimineert de andere planten. De grasmat zou ook dichtgroeien, wat belet dat nieuwe zaden kunnen kiemen. Het gevolg is: een lage biodiversiteit. Langs de rand van het perceel kan je de (rottende) maaiselhopen zien, en zelf constateren dat in hun onmiddellijke buurt weinig plantjes een kans maken tegen netels en kleefkruid.

Het beheer wordt verzorgd door de professionele werkploeg van Natuurpunt (maaïen), vrijwilligers op de zomerwerkdag (dit jaar: 17 juli), in de herfst enkele schoolklassen in het kader van het Educatief Natuurbeheer, en tenslotte de Boutersemse Scoutsgroep. Dat alles onder de leiding van de conservator, die bovendien kleinere ingrepen organiseert gedurende het ganse jaar. Een voorbeeld is het op beperkte schaal instellen van een gefaseerd maaibeheer. Daat leverde reeds mooie resultaten op: de terugkeer van zeldzame planten als moeraszoutgras (geen gras) en bevertjes (wel een gras :)).

De plantengroei op de open weide is zeer gevarieerd. Van vroeg in het jaar, het felle geel van de dotterbloemen. Spectaculair zijn de wilde orchideeën die in de eerste helft van mei hun (bleek roze tot rood en purperen) bloesems etaleren: brede orchis, soms ook meiorchis genoemd; in de weide staat een pancarte met een afbeelding (maar blijf op het pad!). Van enkele exemplaren bij het begin van het beheer, tot tienduizend bloeiende exemplaren een paar jaar geleden: een geweldig succes! Maar biodiversiteit, dat is niet één enkele soort, ook al staan er dan 10000 exemplaren; dat is ook veel variatie aan soorten, zowel planten als dieren die daarop leven. Om er slechts enkele te noemen:

- dotterbloem, geel, en wellicht nog goed te vinden al is het niet meer zo vroeg in de lente
- pinksterbloem, met bijhorend de oranjetipjes (een vlindersoort waarbij het mannetje een oranje vleugelrand heeft)
- blauwe (moeras)vergeetmijnietjes
- minder spectaculair maar wel zeldzamer, trilgras en het recent teruggevonden moeras-zoutgras.

Ook spectaculair is de overvloed aan knolsteenbreek, nu wit in bloei – kijk rond, ze staan ook op een foto. En voor wie terugkomt later: een zee van gele boterbloemen met daartussen het fuchsia van echte koekoeksbloemen.

Als je uitgekoken bent —neem je tijd! – kan je nog even achterom kijken over het tweede Velpbruggetje. Het leidt naar een moerassige ruigte die je terug kan voeren naar de weide aan het station. Een kijkje nemen kan geen kwaad, maar ook hier geldt: beter wachten om verder te lopen tot het mét begeleiding kan. Het kan er ook heel drassig zijn, zelfs in de zomer.

Aan de tegenoverliggende kant van de grote bloemenweide, loopt de "Snoekengracht", een kleine gracht die verder stroomafwaarts uitmondt in de Vondelbeek en daarna in de Velpe. Deze gracht, met zijn dichte plantengroei, zou vroeger een paaiplaats geweest zijn voor snoek. De gracht werd tot voor kort helemaal ingesloten door bomen en struiken. Nog steeds vinden we hier wilg, Gelderse roos, meidoorn, vogelkers, ... Recent werden de oevers gedeeltelijk vrijgemaakt, zodat de zon er beter aan kan. Dat moet het leven van insecten, zoals bepaalde libellensoorten, stimuleren rond het zuivere water, weer eens in functie van biodiversiteit dus.

We gaan nu verder, op zoek naar de bron van de Snoekengracht.

We vervolgen onze weg langs de rand van de weide (270 m in totaal), vlakbij de rechteroever van de Velp die nog steeds rechts van ons meandert.

We lopen langs een metalen buis die een paar tientallen cm boven de grond uitkomt: een 'peilbuis', waarover later iets meer.

Aan het smallere einde van de bloemenweide blijft het pad aan de rechterkant van de weide en zwaait naar links, weg van de Velpeoever. Dan, nog voor de grote wilgen die de uitgang 'bewaken', aan je linker kant tussen de struiken ⑥, vind je de bron.

Opgepast, de plaats is niet zonder gevaar! Je zakt zomaar tot je middel het water in, met nog een laag modder onder je voeten om verder weg te zakken in het drijfzand. Hou dus je voeten stevig op de stevige grond!

De bron is één van vrij talrijke 'ketelbronnen' in het valleigebied, hogerop in Neervelp zijn er al verschillende. Zij leveren 'kwelwater', water dat opwelt uit de grond, dat een belangrijke rol speelt voor de natuurwaarden in dit gebied.

De belangrijkste watertoevoer voor de plantengroei in de Snoekengracht is niet het regenwater, maar het kwelwater. Niet alleen hier aan de zichtbare bron, maar overal in het natuurgebied (bos, weiden, rietvelden, enzovoort) komt dit water naar boven. De ultieme oorsprong is het regenwater dat in de wijde omgeving insijpelt in de akkers. Het beweegt langzaam door de grondlagen, waar het allerlei mineralen (ijzer, kalk, ...) kan opnemen, en dat gedurende tientallen jaren. Cruciaal voor de Snoekengracht is dat dit water kalkrijk is, in tegenstelling tot het (zure) regenwater. Die kalk is, naast andere mineralen, een essentiële factor voor de beoogde diversiteit. Het opvolgen van de waterhuishouding (o.a. de peilbuizen!) is reeds sinds lang een belangrijke informatiebron voor het bijstellen van het beheer van het natuurgebied.

De bron heeft ook weer een typische plantengroei, die enkel in zuiver water gedijt. Het samengesteld blad van de Grote Watereppe ruikt naar worteltjes (fijnwrijven!), maar is giftig.

We verlaten het natuurgebied langs de grote wilgen.

Die begonnen ooit hun dienst als weidepalen, nu lijkt het dat een zuchtje wind die reuzen zou kunnen vellen.

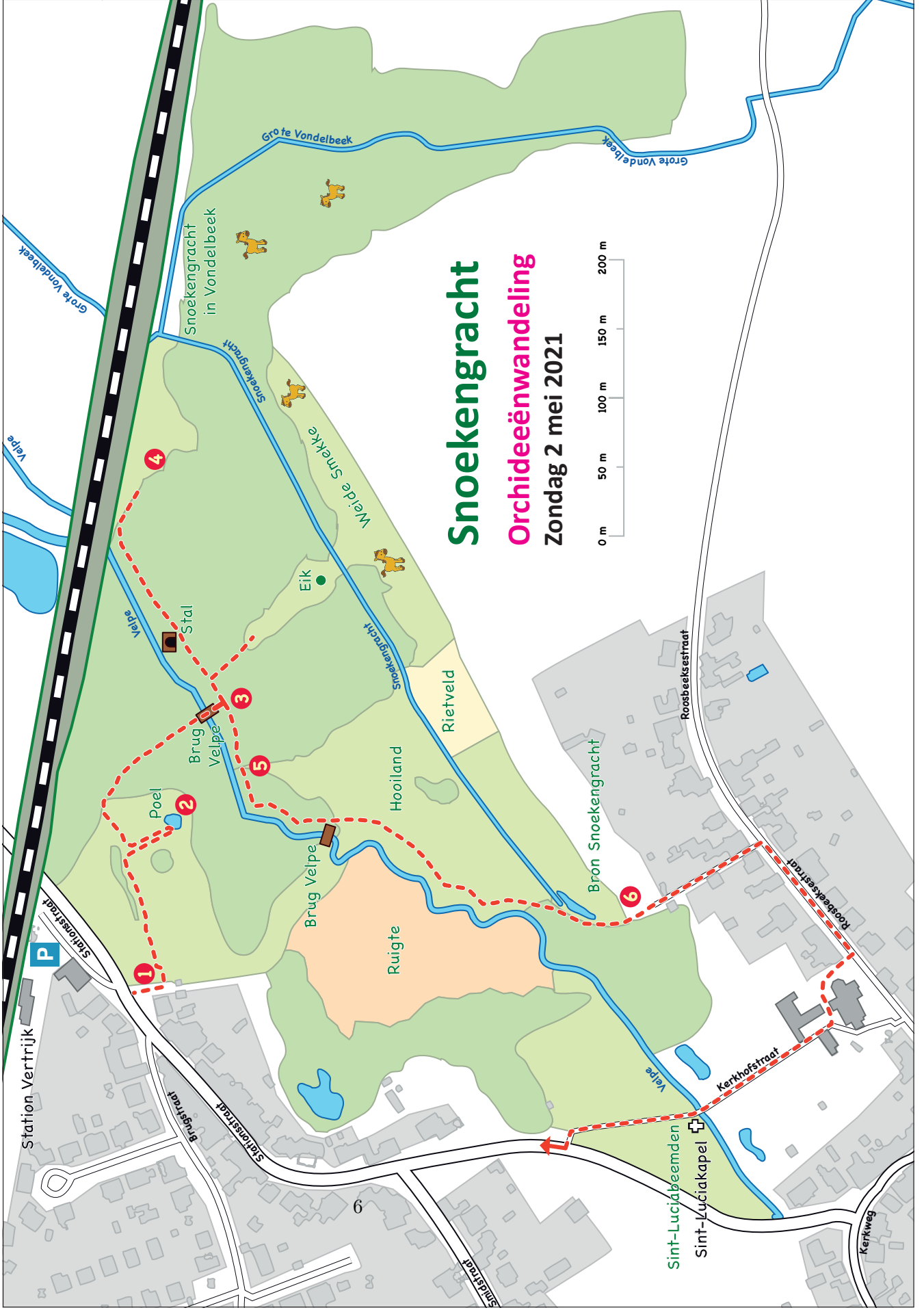
Langs een poortje ⑥ en een dienstweg komen we in de Roosbeeksestraat. We gaan langs openbare wegen terug naar ons uitgangspunt aan het station, maar onderweg komt er nog een dessertje natuur. Volg de Roosbeekstraat naar rechts. Na minder dan 100 meter, net voor de kerk van Vertrijk, slaan we rechts een halfverharde weg in die aan de pastorie uitkomt.

De gemeente, de vroegere Kerkfabriek van Vertrijk, en de Kerkfabriek van de nieuwe gefusioneerde parochie werken aan een project om de wat onderkomen site meer tot haar recht te laten komen. Een eerste realisatie is alvast de restauratie van de omheining van de tuin: de muur onderaan, langs de Velpe — we krijgen die straks in zicht — was instabiel en dreigde in het riviertje te vallen!

We keren de pastorie de rug toe, en gaan recht tegenover de ingangdeur een mansbrede opening in naar het kerkhof. Daar onmiddellijk naar rechts en enkele meters verder weer naar rechts door een tweede opening van de kerkhofmuur. Kerkhofstraat heet het kasseipad dat we nu relatief steil bergaf volgen tot aan de Sint-Luciakapel.

Deze kapel, toegewijd aan St Lucia, ligt op een hoekje van de Luciaweide, en is gebouwd bovenop weer zo'n bron. Middenin de weide is trouwens nóg een kwelzone, die ook bij strenge vorst niet bevriest. Dat is goed voor vogels die nog wat vloeibaar water zoeken. Over de kapel en het gebiedje lees je op het (vaste) infopaneel dat er langs staat. De weide hoort bij het natuurgebied Snoekengracht, en wordt ook op traditionele manier beheerd als hooiweide. Sinds enkele jaren is ook hier de Brede Orchis terug opgedaagd, na meer dan 50 jaar lange afwezigheid. Ondertussen telden we er vorig jaar al meer dan honderd bloeiende exemplaren: speur de weide af, maar blijf a.u.b. op het verharde pad! Tip: vorig jaar waren ze vrij talrijk op de oeverwal.

Op het einde van het asfaltpad slaan we rechtsaf, de Stationsstraat in. Die voert ons na een kleine 300 meter terug naar ons beginpunt.

Snoekengracht

Orchideeënwandeling

Zondag 2 mei 2021

